

Biljana Mišić Ilić / Vesna Lopičić

JEZIK, KNJIŽEVNOST, MARGINALIZACIJA: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

Biblioteka
NAUČNI SKUPOVI

Urednice:

Prof. dr Biljana Mišić Ilić
Prof. dr Vesna Lopičić

Glavni i odgovorni urednik:

Prof. dr Bojana Dimitrijević

Akademski i recenzentski odbor:

Prof. dr Vesna Lopičić
Prof. dr Biljana Mišić Ilić
Prof. dr Đorđe Vidanović
Prof. dr Dragana Mašović
Prof. dr Mihailo Antović
Prof. dr Miloš Kovačević
Prof. dr Snežana Bilbija
Prof. dr Marija Knežević
Prof. dr Yunichi Toyota
Prof. Colin Nicholson
Prof. dr Walter Epp
Prof. dr Jordana Marković
Prof. dr Sofija Miloradović
Prof. dr Savka Blagojević
Doc. dr Vladan Pavlović

Sekretari konferencije:

Mr Marta Dimitrijević
Mr Ana Kocić

Recenzenti:

Prof. dr Đorđe Vidanović
Prof. dr Jordana Marković
Prof. dr Snežana Bilbija

Objavlјivanje ovog zbornika pomoglo je Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u okviru projekta *Dinamika struktura savremenog srpskog jezika 178014* i Filozofski fakultet u Nišu.

Univerzitet u Nišu
Filozofski fakultet

**JEZIK, KNJIŽEVNOST, MARGINALIZACIJA
JEZIČKA ISTRAŽIVANJA**

Zbornik radova

Urednice:
Biljana Mišić Ilić
Vesna Lopičić

Niš, 2014.

Sva autorska prava zadržana. Zabranjeno je svako neovlašćeno umnožavanje,
fotokopiranje ili reprodukcija delova teksta.

SADRŽAJ

JEZIK, KNJIŽEVNOST, MARGINALIZACIJA: JEZIČKA ISTRAŽIVANJA

UVOD

Biljana Mišić Ilić, Vesna Lopičić MARGINALIZACIJE JEZIKA I MARGINALIZACIJA JEZIKOM	9
---	---

I

JEZIČKA MARGINALIZACIJA U JAVNOM DISKURSU I U DRUŠTVU

Марина Јањић, Илијана Чутура МАРГИНАЛИЗАЦИЈА ГОВОРНЕ ЕТИКЕЦИЈЕ НА ЕЛЕКТРОНСКИМ МЕДИЈИМА: ХОНОРИФИЦИ И УЧТИВО ОБРАЋАЊЕ	31
Tatjana Djurović, Nadežda Silaški THE TEACHER-STUDENT METAPHOR IN SERBIAN EU ACCESSION DISCOURSE – A CASE OF COGNITIVE MARGINALISATION	47
Борислава Вучковић СУБЈЕЗИЧКО <i>СВРГАВАЊЕ</i> У РЕПОВАЊУ НА СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И МЕДИЈСКА МАРГИНАЛИЗАЦИЈА	59
Vladimir Figar IMAGINE SHE WAS WHITE: COGNITIVE LINGUISTICS VIEW OF THE MARGINALIZATION OF AFRICAN AMERICANS IN CONTEMPORARY MEDIA	71
Јелена Јовановић Симић ДЕСЕМАНТИЗАЦИЈА ЈЕЗИКА У ПОЛИТИЧКОМ ДИСКУРСУ (Поступци маргинализације битних чињеница и преусмерења смисла)	85
Zoran Jovanović, Ivana Stojanović Prelević MARGINALIZACIJA ETIKE U JEZIKU MEDIJA: MANIPULACIJA VERSUS ETIKA	95
Марија Вујовић, Neven Obradović, Marta Mitrović MARGINALIZACIJA ŽENA U ŠTAMPI	107
Ivana Milovanović ŽENSKA ŠTAMPA U SRBIJI – ЗАХТЕВИ КОЈИ SE POSTAVLJAJU PRED SAVREMENU ŽENU	119
Nataša Ristivojević-Rajković POGRDNI NAZIVI ZA MUŠKARCE I ŽENE – PRILOG PROUČAVANJU KONCEPTUALIZACIJE RODA	133
Јована Јовановић ПЕЈОРАТИВИ У ИМЕНОВАЊУ ПРИПАДНИКА НЕКИХ ДРУШТВЕНИХ ГРУПА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	143

Dorijan Hajdu SOPSTVENA DISFEMIZACIJA – O RAZLOZIMA ZA UPOTREBU UVREDLJIVIH TERMINA ZA SOPSTVENU GRUPU	159
Predrag Novakov NEOPRAVDANI ANGLICIZMI U SRPSKOM JEZIKU – ELEMENAT LEKSIČKE MARGINALIZACIJE?	169
Ana Werkmann, Ana Kedveš <i>ROMANO ČAĆIPE</i> : HEADLINES FROM THE MARGINS	183
Гордана Драгин ВРЕДНОСТИ И ЗНАЧАЈ <i>ГРАМАТИКЕ РОМСКОГ ЈЕЗИКА</i>	199
Zorica Stanisavljević Petrović, Tijana Krstić MIŠLJENJE NASTAVNIKA O INTEGRACIJI ROMSKE DECE U ŠKOLI	209
Tanja Milosavljević OČUVANJE JEZIKA U VIŠEJEZIČKOJ SREDINI (PRIMER SRPSKOG JEZIKA NA FRANCUSKOJ TERITORIJI)	225
Владан Павловић, Милош Јовановић СКЛОНОСТ КА МАРГИНАЛИЗАЦИЈИ ДРУГОГ И ДРУГАЧИЈЕГ У СТАВОВИМА СТУДЕНАТА УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ	235

II NA MARGINAMA JEZIČKOG SISTEMA

Miloš Tasić, Dušan Stamenković METONIMIJA: OD MARGINALIZOVANOG TROPA DO CENTRALNOG POJMOVNOG MECHANIZMA	251
Милош М. Ковачевић ТЕКСТОСТИЛЕМАТИКА ЈЕДНОГ ТИПА КРИПТОГРАФСКОГ ДИСКУРСА	263
Ивана Палибрк НА МАРГИНИ: ГРАФОСТИЛЕМИ У АНГЛОАМЕРИЧКОЈ СТИЛИСТИЦИ	273
Marko Simonović, Boban Arsenijević LIČNOST I BEZLIČNOST GLAGOLA <i>TREBATI</i> : AVANTURE TEORIJSKE LINGVISTIKE U PRENORMIRANOM DOMENU	287
Маја Вукић МАРГИНАЛНИ ТИПОВИ СЕМАНТИЧКИХ КОНКРЕТИЗАТОРА УЗ НЕЗАВИСНЕ ВЕЗНИКЕ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	305
Тања Русимовић МАРГИНАЛИЗАЦИЈА СЕНТЕНЦИЈАЛНИХ РЕЛАТИВНИХ КЛАУЗА	317
Александра Јанић ПРЕСКРИПТИВНА МАРГИНАЛИЗАЦИЈА УМЕТАЊА АДВЕРБИЈАЛА У ДА-ДОПУНУ МОДАЛНИМ ГЛАГОЛИМА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И РЕАЛНО СТАЊЕ	327

Tiana Tošić DESKRIPTIVNI PREDIKATI U ENGLISKOM JEZIKU IZ UGLA KONSTRUKCIONE GRAMATIKE	343
Vladimir Ž. Jovanović MARGINALIZATION OF LINGUISTIC FORM FOR EFFECTIVE COMMUNICATION: MORPHOLOGICAL ISSUES IN ENGLISH AND SERBIAN	355
Светлана Милановић САМ, САВ и ИСТИ – НА МАРГИНАМА РАЗЛИЧИТИХ ВРСТА РЕЧИ	373
Слободан Новокмет ПРИДЕВСКИ СУПСТАНТИВИ – НА МАРГИНИ ЛЕКСИЧКОГ СИСТЕМА СРПСКОГ ЈЕЗИКА	387
Јованка Милошевић, Ивана Лазих-Коњик О ЈЕДНОЈ ВРСТИ ЛЕКСИЧКИХ МАРГИНАЛИЈА С АСПЕКТА ЛЕКСИКОЛОШКЕ АНАЛИЗЕ И ЛЕКСИКОГРАФСКЕ ОБРАДЕ	401
Бојана Томић О ФАМИЛИЈАРНОЈ ЛЕКСИЦИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ	429
Наташа Миланов ВАРВАРИЗМИ КАО МАРГИНАЛНИ ЛЕКСИЧКИ СЛОЈ	443
Милица Стојановић ОПЦЕНА ЛЕКСИКА КАО МАРГИНАЛНИ ЛЕКСИЧКИ СЛОЈ (НА ПРИМЕРИМА ИЗ РОМАНА Д. НЕНАДИЋА)	457
Ана Ранђеловић МАРГИНАЛИЗАЦИЈА У ЈЕЗИКОСЛОВНОЈ ТЕРМИНОЛОГИЈИ КОД СРБА У 19. ВЕКУ	471
Иван Н. Јовановић СЕМАНТИЧКИ КОНСТИТУЕНТИ ЛЕКСЕМЕ <i>CHÈVRE-KOZA</i> У ФРАНЦУСКИМ ПОСЛОВИЦАМА И ЊИХОВИМ СРПСКИМ ЕКВИВАЛЕНТИМА: ПРИМЕР МАРГИНАЛИЗАЦИЈЕ ПРОТОТИПИЧНИХ ОСОБИНА	487

III (NE)MARGINALNI ASPEKTI U NASTAVI STRANIH JEZIKA

Slobodanka Gligorić THE (AB)USES OF CEFR IN DESIGNING LANGUAGE POLICIES IN EUROPE: MARGINALIZATION OF MIGRANT POPULATION	503
Jelica Tošić MARGINALIZATION AND DOMINANCE: 'PURE ENGLISH' CONCEPT VS. ELF (ENGLISH AS A LINGUA FRANCA) CONCEPT	513

Savka Blagojević SOME MARGINALIZED FEATURES OF ACADEMIC WRITING: THE AUTHOR'S VOICE AND GUIDANCE THROUGH THE TEXT	523
Tatjana Grujić, Jelena Danilović DISCOURSE ANALYSIS: A MARGINALIZED APPROACH TO TEACHING TENSES	535
Danica Jerotijević THE MARGINALIZATION OF PRONUNCIATION INSTRUCTION IN SERBIAN EFL CLASSROOMS	547
Biljana Radić-Bojanić KULTUROLOŠKI SADRŽAJI NA MARGINI – STAVOVI NASTAVNIKA ENGLESKOG JEZIKA	561
Tijana Vasiljević Stokić , Đukica Mirković MARGINALIZACIJA KOMUNIKATIVNIH JEZIČKIH VJEŽBANJA U UDŽBENICIMA ENGLESKOG JEZIKA ZA SREDNJU ŠKOLU	571
Ljiljana Janković MARGINALIZACIJA ODREDJENIH STRUKTURA SRPSKOG JEZIKA PRI PREVODJENJU SA ENGLESKOG NA SRPSKI KOD STUDENATA ANGLISTIKE	583

ПЕЈОРАТИВИ У ИМЕНОВАЊУ ПРИПАДНИКА НЕКИХ ДРУШТВЕНИХ ГРУПА У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ¹

Сажетак: У раду ћемо са лексичко-семантичког, социолингвистичког и лингвокултуролошког аспекта анализирати пејоративне, погрдне и презриве лексеме којима се у српском језику именују припадници маргинализованих друштвених група. Циљ нам је да испитамо како се различити видови дискриминације и изоштавања који су присутни у нашем друштву и националној култури, те са којима се махом сусрећемо у неформалној, а каткад и у јавној комуникацији и језику медија – манифестују на плану лексике српског језика. Указаћемо на језичка средства којима се постиже пејоративизација у номинацији и апострофирању представника одређених социјалних група, а која у комуникативном чину имају експресивну и евалутивну функцију и одраз су разних националних и културних стереотипа.

Кључне речи: пејоратив, погрдно значење, конотација, дискриминација, друштвене групе

1. Теоријски оквир истраживања

Пејоративи, лексеме погрдног, односно презривог значења и жаргонизми представљају стилски маркирану лексику, која се у описној лексикографији обележава различитим квалификаторима, а у науци о језику обухваћена је ширим термином *експресивна лексика* (Ристић, 2004: 45). Проблему експресивности пажњу су посветили бројни истраживачи, како у српској лингвистици тако и у славистици уопште (Дешић, 1982; Телија, 1986; Кузњецова, 1989; Апријан, 1995; Ристић, 1994; Ристић, 2000; Ристић, 2004).

Говорећи о експресивној лексици, М. Дешић (1982: 71) први истиче разлику између два типа емоционалних речи – првих, којима се емоције само означавају и које притом нису емотивно „обојене“ (*радост, туга, мржња*) и других, којима се исказује однос говорника према ономе што је речено. Аутор притом напомиње да само другу групу можемо сматрати експресивном лексиком и наводи неколико подгрупа експресива из Речника САНУ: нпр. пејоративне речи, погрдни називи за особе од којих су настали надимци и презимена, неутралне речи које реализују пејоративна значења, презриве и подругљиве речи, ироничне речи, речи са шалјивим значењем, хипокористици и деминутиви, клет-

¹ Рад је урађен у оквиру пројекта 178009: *Лингвистичка истраживања савременог српског књижевног језика и израда Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ*, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

ве, псовке и сл., узвици и фразеолошки обрти (Дешић, 1982: 72–81). За наше истраживање социјалних пејоратива посебно је значајно Дешићево запажање разлике између „пејоративних речи“ и „погрдних назива“ – код којих се емоционална обојеност постиже творбеним средствима и неизведених речи – код којих је та емоционална обојеност већ садржана у самом лексичком значењу.

Лексичко-семантичке особености експресивне лексике истраживала је руска ауторка В. Телија (1986), дошавши до закључка да су у семантичкој структури експресивних номинационих јединица од посебне важности конотативне компоненте значења, које се јављају као примарни садржај десигната овог типа лексема. Према овој ауторки, конотација одражава емотивно-аксиолошки однос говорника према стварности, тачније према одређеном појму (када је реч о припадницима друштвених група – посредни је однос према особи). Са аспекта структуре лексичког значења, конотација излази из оквира реалних информација о именованом појму и заправо допуњава денотативни део значења номинационих јединица (нпр. пејоратива). У вези са експресивним номинационим јединицама, Телија (1986: 10–11) истиче да је у структури њиховог лексичког значења, уз описну и евалутивну, од посебне важности емоционална семантичка компонента. Она носи информацију о емоционалном стању говорника у тренутку говора и самим тим је субјективна, променљива, услед чега у значење новоизабраног, експресивног имена уноси однос говорника према означеном. Ауторка закључује (1986: 33–35) да експресиви спадају у аксиолошка – евалутивна језичка средства, којима се даје двострука оцена номинираног појма – општа оцена (заснована на критеријуму *добро/лоше*) и емотивна оцена (заснована на критеријуму *волим/не волим, свиђа ми се/не свиђа ми се*). Захваљујући овим семантичким обележјима, експресивне лексеме сврставамо у групу посебних језичких средстава, која имају емотивно-квалифицирајућу функцију (Телија, 1986: 39).

И руска ауторка Кузњецова (1989: 182) одређује експресивну лексику као функционално-стилски маркиран слој, према коме, с друге стране, функционише неутралан лексички слој. Специфичност експресива огледа се у сложености њихове семантике, будући да у структуру лексичког значења, уз објективно-појмовни садржај (денотат) улазе и субјективне конотативне семантичке компоненте.²

За семантичку анализу пејоратива који се користе у именовању припадника маргинализованих и обележених друштвених група од нарочитог су значаја Апресјанова запажања о прагматичним елементима значења у експресивној лексици. По Апресјану (1995: 136), прагматични елементи улазе у састав примарног значења експресивних лексема (у нашем случају пејоратива) и обухватају однос говорника према стварности. Када је реч о односу говорника према стварности, Апресјан (1995: 136–137) указује на значај *опште оцене* (која се огледа у укупном говорниковом позитивном, негативном или неутралном ставу

² Под *конотативном* компонентом Кузњецова (1989: 183) подразумева део системског лексичког значења речи, којим се њен основни појмовни садржај допуњава смислом у коме су одражене социјално-психолошке оцене и асоцијације говорне заједнице.

према ономе што се именује) и *оцене према параметру пожељности* (која се огледа у чињеници да се појмовни садржај именован одређеном лексемом маркира као пожељан или непожељан са аспекта говорне заједнице). И овај аутор посебну пажњу поклања конотацији као врсти прагматичне информације, објашњавајући је као оцену објекта именованог одређеном лексемом, при чему је та оцена прихваћена од свих говорника једне заједнице и у вези је са културним представама (стереотипима) и традицијом те заједнице (Апресјан, 1995: 159).

Коначно, С. Ристић (2004) при испитивању експресивне лексике повезује традиционални семантички приступ анализи значења са когнитивним приступом, истичући значај неколиких когнитивистичких теорија за опис овог типа номинативних јединица у српском језику. Наша запажања о пејоративним лексемама у овом раду у великој мери се ослањају на поставке теорије језичке личности, које ова ауторка примењује у својој обимној студији о експресивима.

2. Предмет, метод и циљеви истраживања

Предмет нашег рада представљају лексеме којима се именују и квалификују особе на основу њихове етничке или верске припадности, друштвеног и материјалног статуса, старосног доба, пола, сексуалног опредељења, а номинација може бити мотивисана и неком физичком маном, поремећајем у менталном развоју особе или њеним интелектуалним недостатком. Циљ нам је да испитамо како се на лексички систем српског језика одражавају и у њему манифестују различите колективне предрасуде, уопштавања и стереотипи које наша културна заједница показује у односу према припадницима наведених друштвених група. Настојаћемо да укажемо на различита творбена средства и лексичко-семантичке механизме који омогућавају настајање и развој експресивних номинационих јединица пејоративног, погрдног и презривог значења. Анализи лексема које су ушле у наш корпус приступићемо са деривационог, семантичког и лингвокултуролошког становишта. Намера нам је да покажемо да се пејоративизација у именовању припадника друштвених група начелно може остваривати двојаким процесима: а) творбеним³ – пре свега суфиксацијом, при чему од стилски неутралних речи добијамо емотивно обојене деривате, обично негативне конотације, чије је примарно значење експресивно (*баба* : *бабетина*, *Немац* : *Немчина* и сл.) и б) семантичким – пре свега деловањем лексичке метафоре, при чему долази до дисперзије неутралног примарног значења и развијања експресивног секундарног значења лексеме (нпр. у РСЈ *кретен* а. мед.

³ О творбеним типовима експресивних лексема писале су, између осталих Е. Масловска (1988) и С. Ристић (2004). Масловска истиче да су творбени експресиви *јединице инхерентне експресивности* које се одликују формалним показатељима своје необичности и овде убраја лексеме добијене различитим типовима афиксалне деривације (према Ристић, 1994: 540–541). С. Ристић (2004: 49–50) додаје да се јединице инхерентне експресивности повезују директно са објектима које именују, за разлику од јединица адхерентне експресивности, које се заснивају на различитим стереотипима и код којих се именовање реализује као семантичка деривација.

„особа која болује од кретенизма, идиот“. б. пеј. „глупа, блесава особа, глупан, блесак, тупоглавац“). Приликом истраживања погрдних назива за припаднике маргинализованих друштвених група преваходно ћемо се осврнути на лексеме које настају у процесу метафоричке пејоративизације. Као одговарајући метод за испитивање овог типа лексема послужиће нам компонентијална анализа – издвајање семантичких компонента из структуре лексичког значења. Утврђивањем компонентне структуре примарног значења неких посматраних лексема (нпр. *кретен*), показаћемо да је развијање пејоративног секундарног значења заправо последица активирања сема колективне експресије⁴, које представљају културолошки сегмент значења дате лексеме и носиоци су националних културних стереотипа нашег народа.

3. Корпус истраживања

Грађу за потребе овог истраживања ексцерпирали смо из трију дескриптивних речника српског језика – *Речника српскохрватског књижевног језика* Матице српске (даље РСМ), *Речника српског језика* Матице српске (даље РСЈ) и *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ* (даље РСАНУ), као и из *Речника жаргона* Драгослава Андрића (даље РЖ). Из Матичиних речника бележили смо именичке лексеме које означавају човека – припадника етничке или верске скупине, социјалног staleжа, затим представника одређеног пола, старосне групе, носиоца неког занимања, односно психичке или физичке карактеристике. Као формални критеријум при ексцерпирању грађе из описаних речника послужили су нам експресивни квалификатори *погрдно* (*погрд.*), *презриво* (*презр.*) и *пејоративно* (*пеј.*), те смо у корпус уврстили све лексеме чије је примарно значење или неко од секундарних значења у њеној полисемној структури маркирано једним од наведених квалификатора.

При бележењу грађе из Андрићевог *Речника* пажња нам је, услед изостанка формалног критеријума, била усмерена искључиво ка семантичком садржају жаргонизама. Тако су се у нашем корпусу нашле јединице које имају номинациону функцију и употребљавају се у именовану припадника мањинских, обично маргинализованих друштвених група, али и јединице којима се погрдно апострофирају и квалификују особе носиоци одређених психофизичких особина, те представници социјалног статуса или облика понашања који је са аспекта говорне заједнице одређују као непожељни. Због природе истраживања и с циљем да дамо што потпунији преглед социјалних пејоратива и погрдних квалификативних јединица номинационе функције, речничка грађа употпуњена је примерима из разговорног и новинског језика са Интернета и из *Електронског корпуса српског језика*. Будући да речници књижевног језика махом не бележе пејоративе и друге лексеме презриве конотације којима се особе

⁴ О метафоричким асоцијацијама заснованим на семама колективне експресије в. у Гортан-Премк (2004: 107–108), Драгићевић, 2007 и Драгићевић, 2011: 17; 101–105).

именују и квалификују на основу њиховог сексуалног опредељења, при избору грађе из разговорног језика посебно смо се осврнули на овај тип експресивне лексике.

4. Анализа грађе

При класификацији ексцерпираних грађе најпре смо се осврнули на денотативне структурне компоненте које чине основни појмовни садржај по-матраних лексема и повезују пејоративну јединицу са ванјезичком реалијом која се њоме именује. Будући да све јединице које су ушле у наш корпус имају заједничку архисему („особа“), подела је извршена на основу структурних компонената које, уз ту архисему, чине семантичко језгро дате лексеме. Тако су уочене следеће лексичко-семантичке групе: 1) пејоративи чије се заједничко лексичко значење може представити компонентама „особа + старосно доба“: нпр. *бабетина, бабурина, дедина, дедурина, старкеља, старчина* (РМС, РСЈ, РСАНУ), *бакутанер, маторац, маторка, Метузалем, чилагер, гробље, леш, мрцина, фосил* (РЖ); 2) пејоративи чије се заједничко лексичко значење може представити компонентама „особа + етничка припадност“: нпр. *допуз, Ерцов, жабар, лацман, Циганчура, Циганштина, Швабов, Швабурина*, (РМС), *Азијат, мачкар, Циганија, Циганчина, Црногорчина* (РСЈ), *Аустријанчина, Бошњачина, Бугарчина, Грчина, Жидов, Мађарентина* (РСАНУ), *Жути, Жутаћ, Босанчерос, Грекос* (РЖ); 3) пејоративи чије се лексичко значење може представити компонентама „особа + верска припадност/опредељење/обележје“, односно „особа + припадност цркви/однос према цркви“: нпр. *попекања, попенда, попина* (РМС), *балија, калуђерштина* (РСЈ), *безбожњачина, језуит, бабунија, мантијаш* (РСАНУ), *муслица, муџара, црквењак* (РЖ); 4) пејоративи чије се заједничко лексичко значење може представити компонентама „особа + друштвени/материјални статус“: *малограђанин, одрпуља, провинцијалац, сељак, сељачина* (РМС), *гологуз, мудроња, рита* (РСЈ), *гоља, капутаи, кокошар, никоговић, дроњак, одрпанац* (РСАНУ), *дроња, јадник, клошар* (РЖ); 5) пејоративне лексеме чије се заједничко значење може представити компонентама „особа + сексуално опредељење“: нпр. *задњичар, лезбејка, педер, хомић* (РСЈ), *лезбијка* (РСАНУ), *дворупац, амфибија* (РЖ); 6) лексеме чије се заједничко значење може представити компонентама „особа + физичка или психичка мана, недостатак, поремећај у развоју, недостатак интелигенције“: *грдов, грдоња, грмаљ, дебелигуза, крмача, муцало, богаљ, ћелавац* (РМС), *букван, балван, безмозгаи, волоња, идиот, кретен, тикван* (РСЈ), *богаљуша, дегенерик* (РСАНУ), *крелац, креле, креша* (< кретен), *дебос* (< дебил), *кребил, крелос, креца* (< кретен, дебил) (РЖ).

Примећујемо да су унутар сваке наведене групе пејоративне номинативне јединице повезане заједничким денотативним значењем, али се разликују у погледу начина на који се формира погрдно значење, степена пејоративности

koju izražavaju, kao i emotivnog odnosa govornika⁵ prema imenovanom pojmu. Kako bismo razumeli proces realizacije pejorativnog značenja određene lekseme, важно је пре свега да имамо у виду да денотативна семантичка компонента, која pejorativnu јединицу на појмовно-аксиолошком плану повезује са конкретном особом – овде заправо није централна семантичка компонента. Наиме, као и код других експресива, тако и код pejorativних, погрдних и презривих лексема, кључне компоненте у структури лексичког значења представљају евалутивна, емотивна и стилска компонента, које скупа чине конотацију (Ристић, 1994: 538).

Семантичка анализа ексцерпираних грађе показује да практично све лексеме које су ушле у наш корпус, без обзира на диференцијалну сему у семантичком језгру, према којој је извршена подела на лексичко-семантичке групе – имају заједничко конотативно значење. Оно проистиче из емотивног стања и уверења говорника који, избором pejorativне лексеми за именовање припадника одређене друштвене групе, изражава свој негативни став, мишљење о тој групи, тј. неодобравање неког својства или облика понашања који су карактеристични за чланове групе, чиме их на вербалном плану маргинализује, дискриминише и ниподаштава. Притом, бирајући јединицу погрдног, презривог значења уместо лексеми еквивалентног појмовног садржаја која је конотативно неутрална, говорник делује и на реципијента, односно настоји да успостави свој систем вредности као општеприхваћен.

Објаснићемо каква је улога говорника у формирању конотативне компоненте значења посматраних социјалних pejorativa. Као што је већ речено, експресивна вредност лексеми погрдног и презривог значења заснива се на конотацији појма именованог датом лексемом. Конотација притом обухвата евалутивну и емотивну семантичку компоненту, које су одраз представа, стереотипа, система вредности целе језичке заједнице, али и говорниковог личног уверења, става о одређеном појму, тј. особи, о некој њеној особини, друштвеном статусу или облику понашања. Евалутивна компонента у структури pejorativног лексичког значења утемељена је у становишту језичке заједнице о томе шта је добро/нормално/задовољавајуће, а шта лоше/ненормално/незадовољавајуће, док се емотивна компонента заснива на емоционалној оцени говорника и носи информацију о томе да ли му се нека особа допада или не, тачније да ли му се допадају карактеристике и понашање одређене друштвене групе коју та особа репрезентује.

Покушаћемо да представимо семску структуру значења појединих pejorativa из издвојених лексичко-семантичких група, при чему ћемо се методолошки ослонити на анализу коју је спровела Стана Ристић на корпусу експе-

⁵ Истичући у први план улогу говорника у формирању експресивног значења, С. Ристић (2004: 24; 56–57) објашњава да субјекат именовања у значење новоизабраног имена уноси информације о свом емотивном односу према означеном појму. Притом, сматра ауторка, циљ говорника није да комуникативним актом „одрази реалије света“, већ да, исказујући емоционални однос према некој реалији (своје допадање или недопадање) – постигне одређено деловање на адресата (Ристић, 2004: 24).

сивних именица типа „особа + психичка или морална особина“ (в. у Ристић, 2004: 61–76).

4.1. Погрдни називи за особе према старосном добу

Када су посреди лексеме којима се погрдно именују и ословљавају особе на основу старосног доба, конотативна семантичка компонента заснована је на говорниковој субјективној оцени *старости* као нечег непожељног, негативног, неповољног, што затим утиче на формирање његовог емотивног става према старијим особама, односно на избор речи које користи у њиховом именовању и апострофирању. Имајући у виду улогу емотивног односа говорника према именованом појму (у овом случају, према старој особи), сматрамо да се компонентна анализа лексеме *старкеља* (РМС, „пеј. од старац“) може представити на следећи начин: [особа + мушкарац + стар + то што је особа стара у мени изазива презир, гнушање + нервирају ме старе особе + избором ове номинативне јединице изражавам непоштовање према групи чији је особа представник]. Прве три семантичке компоненте у структури значења носе објективну информацију о појму означеном лексемом *старкеља* и чине њену денотацију, док преостале две семе носе информацију о говорниковој евалуацији старих особа, односно емотивном ставу према таквим особама и у структури лексичког значења чине конотацију.

Све лексеме којима се особе погрдно именују на основу старосног доба, а које смо за потребе овог истраживања ексцерпирани из описних речника и *Речника жаргона* – имају негативну конотацију, али се међусобно разликују по степену негативне експресивности коју изражавају, те уочавамо разлике између пејоратива високог степена – нпр. *бабетина*, *бабускара*, *дедетина* (РМС, РСАНУ), *старчекања*, *старчуљина* (РМС, РСЈ), *гробље*, *леш*, *мрцина* (РЖ) и пејоратива сниженог степена – нпр. *бакутанер*, *маторац* (РЖ). Запажамо да кључну улогу у реализовању погрдног или презривог значења већине пејоратива високог степена из ове групе имају суфикси⁶, што значи да се процес пејоративизације најчешће одвија на деривационо-морфолошком плану. Када је пак реч о жаргонизмима из Андрићевог *Речника*, у великом броју случајева посредни су творбено немотивисане пејоративне лексеме, добијене семантичком деривацијом⁷, односно асоцијативним путем и такав је нпр. случај са лексемама *Метузалем*, *гробље*, *мрцина*. Из семске структуре примарног значења лексеме *Метузалем* активира се компонента „човек који је доживео највећу старост“, која постаје продуктивна у формирању метафоричног секундарног значења ове лексеме. Претпостављамо да најпре, захваљујући асоцијативном повезивању сема, долази до трансформације *библијски човек који је живео дуго* →

⁶ О аугментативно-пејоративним суфиксима *-екања*, *-еља*, *-етина*, *-ура*, *-урда*, *-ускара* (*-ускера*), *-урина* писао је И. Клајн (2003: 75–78; 196–197; 103).

⁷ Термином *семантичка деривација* овде обухватамо различите механизме полисемије (нпр. метафору, метонимију, синегдоху), који омогућавају семантичко варирање у оквиру једне лексеме (према Гортан-Премк, 2004: 138).

било који стар човек/човек који дуго живи, а затим неутрално фигуративно значење (в. у РСАНУ *Метузалем*, под 2.) накнадно развија експресивну, пејоративну компоненту, о чему сведоче неки контексти из разговорног језика у којима налазимо ову лексему.⁸ Погрдна семантичка компонента представља конотацију именованог појма, утемељену у говорниковој евалуацији именоване особе, емотивном односу према њој и, шире, према групи коју он представља. У електронском корпусу на интернету забележили смо и неколико примера у којима је лексема *леш* пејоративно употребљена у значењу „старији човек“⁹, на основу којих закључујемо да се њена семантичка структура може представити на следећи начин: особа + старија + то што је особа стара у мени изазива презир и гнушање + не поштујем и не волим старије људе + старији људи ме нервирају и зато исказујем своје антипатије према њима + чиним то тако да буде очигледно на основу избора номинативне јединице + избором речи показујем да асоцијативно повезујем „старост“ са „смрћу“, и то на следећи начин: [„старост“ („стар човек“) = „болест, неспособност функционисања, пропадање организма“; „болест“ = „смрт“; „смрт“ = „човек постаје леш“; дакле, „стар човек = леш“].¹⁰

4.2. Пејоративи у именовању припадника етничких група

Семантичка анализа лексема којима се особе погрдно именују и ословљавају на основу припадности некој етничкој скупуни показала је да у овој подгрупи постоје два типа пејоративних номинативних јединица – творбени пејоративи (нпр. *Босанчерос*, *Мађарентина*, *Циганија*, *Циганитина*, *Црногорчина*, *Швабурина*) и асоцијативно-метафорички пејоративи (нпр. *жабар*, *лацман*, *мачкар*, *усташа*, *есесовац*), међу којима примећујемо очигледне структурне и семантичке разлике. Погрдно значење лексема из прве подгрупе формира се у процесу суфиксације етнимске основе аугментативно-пејоративним творбеним наставцима.¹¹ Код другог типа лексема пејоративизација је последица семантичких тран-

⁸ Допуњујући грађу за подгрупу пејоративних именица које се користе у именовању и квалификовању старијих особа – у електронском корпусу на интернету забележили смо лексему *метузале* у следећим примерима: *Vozač treba da sačeka da svi putnici izađu i uđu, upravo tim redosledom, a ne da se matori metuzalem od sto godina seti da izađe iz autobusa tek kad su svi putnici ušli* (<http://www.kurir-info.rs>); *Da li i ovaj matori metuzalem deli sudbinu ostalih penzionera i oseća krizu?* (<http://www.vesti-online.com>); *Konačno da ovaj matori metuzalem kaže nešto racionalno i pametno* (<http://f1-forum.eu>).

⁹ *Još jedna stvar koja tera mlade ljude da idu iz zemlje. Matori leševi sede po sudovima i ne rade ništa!* (<http://www.vesti-online.com>); *Иду ми на живце ти дешевци од 80 година који се гурају по дому здравља* (www.b92.net).

¹⁰ Процес преношења имена са полазног на циљни појам (*леш* → *стар човек*) овде је сложенији него у случајевима када је посредни типична метафоричка трансформација, јер се не заснива на објективним сличностима двају појмова, већ на говорниковој субјективној евалуацији тих појмова, асоцијацијама и емоцијама које има у вези са њима.

¹¹ О употреби суфикса *-ентина*, *-ерос*, *-ина*, *-чина*, *-ура*, *-урина* у деривацији погрдних назива за етнике в. у Клајн, 2003 код тих суфикса. О пејоративном значењу и стилској употреби збирних

сформација заснованих на различитим ванјезичким факторима – на објективном знању, представама, уверењима које говорник има о именованом појму (овде особи), односно на његовом субјективном ставу, емотивном односу и вредновању неких особина које приписује припадницима конкретне етничке скупине. Метафоричко повезивање појмова мотивисано је конотативним семантичким садржајем, који је често објективно непроверив, а увек афективан и културолошки обојен. Објаснићемо како се формира пејоративно метафоричко значење лексеме *жабар* коју бележи РМС под 2. а. „онај који једе жабље месо; назив за Италијана“. Наиме, семантичка компонента која индукује метафорички пренос *човек који једе жабе* → *Италијан* заснива се на колективним предрасудама целокупне говорне заједнице о датој националној групи и у структури значења лексеме *жабар* представља сему колективне експресије. Негативна конотација производ је говорничког вредновања особине која се приписује Италијанима као етничкој групи и емоционалног односа према носиоцима дате особине, што се у компонентној анализи структуре лексичког значења може представити на следећи начин: *жабар* = [назив за Италијана + јер Италијани једу жабље месо + то је, као што знамо, лоше + нервирају ме Италијани + избором пејоративне номинативне јединице изражавам своје антипатије према целој етничкој скупини]. Евалутивна и емотивна компонента посебно долазе до изражаја приликом употребе пејоративне лексеме *усташа* у метафоричком значењу „Хрват уопште“.¹² Претпостављамо да је асоцијативна веза индукована активирањем денотативне компоненте из структуре примарног значења лексеме *усташа*: „припадник *претежно хрватске* фашистичке организације Анте Павелића...“ (РСЈ). У семантичкој структури пејоратива *усташа* тако препознајемо културолошки нанос који је само делимично последица реалног историјског искуства, а махом увреженог колективног става, генерализације и негативног емотивног односа говорника према припадницима именоване етничке групе.¹³ Компоненцијална анализа пејоратива *усташа* може се тако приказати на следећи начин: [Хрват + међу Хрватима је, као што знамо, било усташа + не волим Хрвате + сви Хрвати су усташе + избором пејоративне номинационе јединице изражавам свој презир, антипатије и то на груб и увредљив начин].¹⁴

етнонима изведених суфиксом *-ија* в. у Ристић, 2004: 95–105.

¹² Асоцијативни речник српског језика показује да се као уобичајена реакција говорника на вербални стимулус *Хрвати* појављује реч *усташа* (одмах има речи *народ*, која је конотативно неутрална) (Драгићевић и др., 2005: 506). Претпостављамо да је асоцијативна веза индукована активирањем денотативне компоненте из структуре примарног значења лексеме *усташа*: „припадник претежно хрватске фашистичке организације Анте Павелића...“ (РСЈ). У семантичкој структури пејоратива *усташа* тако препознајемо емотивни културолошки нанос.

¹³ Колективним уверењима, ставовима и различитим предрасудама које у вези са одређеним народом има једна културна заједница мотивисане су и метафоричке реализације лексема *Црногорац* „лењ човек“, *Немац* или *Јапанац* „онај који је тачан, прецизан, вредан“, *Босанац* „глуп човек“ и сл. (Драгићевић, 2010: 102–103). У раду се нисмо бавили овим типом семантичких реализација етничких лексема, будући да овде ипак не можемо тврдити да је реч о пејоративима.

¹⁴ Ове имплицитне компоненте има лексема *усташа* у следећим примерима из разговорног језика: *Ko ima i malo mozga umesto kod ustaša ide u Grčku* (<http://www.serbiancafe.com>); – *S kim*

У вези са лексемама које се употребљавају као погрдни незиви за представнике етничких група треба истаћи и то да су начелно посреди јединице високог степена пејоративности, било да је реч о јединицама добијеним творбеним или асоцијативно-метафоричким путем.

4.3. Пејоративи у именовану припадника верске групе/цркве

Номинативне јединице којима се погрдно именују особе на основу припадности некој вери, цркви и сл. показују да српска културно-језичка заједница каткад има негативан став према мањинским верским групама, везујући при том различите стереотипе за њихове припаднике. О томе сведоче две лексеме ексцерпиране из РСАНУ – *жидов* „Јеврејин“ („понекад презр.“) и *балија* „погрдан назив за босанско-херцеговачког муслимана; назив за сирова, неотесана, силовита човека уопште“, као и погрдни називи за муслимане које бележи *Речник жаргона* и корпус са интернета: *муслица*, *муџос*, *муџахедин*; *муслиманчина*, *муслиманчуга*. Пејоративно значење ових лексема остварује се деривационим процесима, при чему се као мотивна реч појављује или неутрална лексема *муслиман* или лексема негативне конотације *муџахедин*. Чињеница да су пејоративно значење развиле лексеме *жидов* и *муслиман*, које су иницијално само именовале припаднике двеју вера, казује понешто о емотивном односу говорника српског језика према носиоцима датих верских обележја. Наиме, чини се да су једнородност и, како истиче С. Ристић (2004: 100), „недељивост мноштва људских јединки“ квалитетне карактеристике које се са аспекта чланова већинске групе оцењују као позитивне. С друге стране, индивидуалност и излажење из групе по било ком обележју (у овом случају верском) процењују се као негативне у систему вредности културне заједнице. На тај начин на лексичком нивоу манифестује се „опозиција *ми – они*“¹⁵, која одражава дистанцу, уздржаност и негативан емотивни став субјекта говора према мањинској верској (или етничкој) групи и различитости уопште.

У другу подгрупу сврстали смо пејоративне лексеме чије је погрдно значење мотивисано негативном колективном евалуацијом, емоцијама и презривим односом културне заједнице према особама које не припадају ниједној вери/цркви (нпр. у РСАНУ *безбожњачина*, *безбожник*, *безверник*, *бабунијаи*), односно превише експлицитним показивањем афинитета према вери и цркви, претераним испољавањем побожности и сл.: нпр. *црквењак*, *богомолцац* (РЖ).

Пејоративне лексеме којима се именују и маргинализују припадници мањинских верских група и цркве представљају јединице високог степена пејоративности. Са деривационог аспекта можемо говорити о творбеним пејоративима: *муслиманчина*, *муслиманчуга*, *муџос*, *муслица*, односно о пејоративима добијеним метафоричким трансформацијама сема или асоцијативним путем: *жидов*, *језуит*, *црквењак* и сл.

igramo u polufinalu? – *Najverovatnije sa ustašama, sutra će se znati* (<http://www.pes-serbia.com>).

¹⁵ Термин узимамо према Ристић (2004: 100).

4.4. Погрдни називи за особе са физичким/психичким/интелектуалним недостацима и менталним поремећајима

Овој лексичко-семантичкој подргрупи припада највећи број номинативних јединица из нашег корпуса. Примећујемо да су пејоративна, презрива и погрдна лексика и, начелно, експресивне лексеме негативне конотације којима се именују особе – најчешће мотивисане некаквим физичким, моралним, психичким или интелектуалним обележјем носиоца особине који је део друштвене заједнице. Било да је реч о погрдним називима које бележе дескриптивни речници и који су са функционално-стилског аспекта постали део лексичког стандарда или пак о жаргонизмима и колоквијалним лексемама које се употребљавају у разговорном језику и сличним регистрима, ова подргрупа сведочи о негативној оцени, квалификовању и емотивном односу културне заједнице према наведеним обележјима. То се у компоненцијалној структури лексичког значења може представити евалутивним и емоционалним семантичким компонентама типа „лоше је“, „не допада ми се“, „не волим“, које чине конотативни сегмент значења одређене лексеме, утемељен у стереотипима и вредностима културно-језичке заједнице.

За потребе овог истраживања ограничили смо се на испитивање групе лексема чије је пејоративно значење мотивисано неким поремећајем у менталном развоју особе или физичким недостатком који није естетске већ здравствене природе. У грађи ексцерпираној из дескриптивних речника забележили смо, између осталог, лексеме *богаљ*, *дебил*, *дегенерик*, *идиот*, *инвалид*, *кретен*; у *Речнику жаргона*, *Електронском корпусу* и корпусу на интернету налазимо различите разговорне варијанте ових лексема, добијене семантичко-морфолошком деривацијом: нпр. *дебос*, *дебилчина*, *крелац*, *креле*, *кретенчина*, као и пејоративе добијене асоцијативно-метафоричким путем: нпр. *ментол* (< ментални поремећај), *ретард* (< особа која пати од менталне ретардације).

Лексеме из ове групе илуструју једну функционално-семантичку специфичност. Она се огледа у чињеници да се номинативним јединицама које примарно функционишу као медицински термини за именовање особа са менталним поремећајима секундарно погрдно именују ментално здраве особе, чије се понашање асоцијативно повезује са понашањем болесне особе. Тако је према РСАНУ *кретен* примарно „мед. особа која пати од кретенизма, идиот“, а секундарно „погрд. „глупак, блесан, тупоглавац“, при чему је погрдно значење индиковано имплицитним семантичким компонентама, заснованим на емотивном односу говорне заједнице према ментално поремећеним особама. У основи метафоричког преноса јесте сема колективне експресије, која носи информацију о томе како се у српској култури и систему вредности евалуирају, оцењују и доживљавају особе које показују поремећаје у психофизичком или менталном развоју. Овде је заправо посреди сложени процес двоструке пејоративизације: говорник употребљава лексему која у једном регистру (научном језику) функционише као медицински термин за особу ометену у развоју да у другом регистру (колоквијалном, разговорном језику) погрдно именује особу која се понаша

или резонује на одређени начин. Премда пејоративном лексемом није директно именована ментално заостала особа, она се апострофирањем посредно омаловажава, маргинализује и обележава као „мање вредна“ у односу на остале припаднике друштвене заједнице (секундарна, индиректна функција пејоратива). С друге стране, директно се погрдно именује особа која показује интелектуалне недостатке или се понаша на начин који говорна заједница оцењује као лош, неприхватљив и сл. Овде је реч о номинативним јединицама високог степена пејоративности.

Уколико покушамо да анализирамо семантички садржај лексеме *кретен*, уочићемо више имплицитних компонената, које чине њену конотацију и сведоче о месту именованог појма у систему вредности културно-језичке заједнице: *кретен* = [ментално заостала особа + то је, као што знамо, лоше + осећам презир и гнушање према болесним и неспособним особама + не поштујем такве особе + допуштам себи да своје непоштовање и антипатије искажем тако што ћу име болесне и неспособне особе употребити као погрдно име за здраву и способну особу чије ми се понашање не допада].

4.5. Погрдни називи за особе према сексуалном опредељењу

Семантичка анализа лексема из ове групе показује да је погрдно именовање и апострофирање на основу сексуалног опредељења доследно усмерено према особама хомосексуалне оријентације, и то чешће према мушкарцима. Све номинативне јединице овог типа које бележи наш корпус имају негативну конотацију, али се међусобно разликују по степену пејоративности коју изражавају, па их можемо поделити на следеће подгрупе: 1) лексеме нижег степена пејоративности, нпр. *хомосексуалац*, *педер*, *лезбејка*; 2) лексеме повишеног степена пејоративности, добијене обично семантичко-морфолошким варирањем јединица из прве подгрупе, нпр. *хомић*, *хомос*, *лезбос*; 3) лексеме високог степена пејоративности, чије се изразито погрдно значење или развило афиксацијом основе јединица из прве групе неким пејоративним суфиксом (нпр. *педерчина*, *лезбача*) или је добијено асоцијативним путем: нпр. *задњичар*, *дворупац*.

Пејоративно значење лексема из ове подгрупе заснива се на имплицитним семантичким компонентама – семама колективне експресије, које не носе информацију о објективним карактеристикама именованог појма (у овом случају особе), већ о начину на који се тај појам евалуира у друштву. Експлицирањем сексуалних афинитета особе приликом избора лексеме којом се та особа именује или апострофира, обично се указује на негативан став и презрив емотивни однос говорника према датој карактеристици. На основу великог броја номинативних јединица којима се у разговорном језику погрдно именују особе на основу њиховог сексуалног опредељења – закључујемо да се у систему вредности српске културно-језичке заједнице као посебно негативна особина оцењује сексуална склоност према истом полу.¹⁶ Пејоративи који се користе у

¹⁶ Проучавајући културне стереотипе и предрасуде друштвене заједнице на основу лексикографског описа лексема у дескриптивним речницима, Р. Драгићевић (2010: 18–19) показује

именовању, апострофирању и квалификовању особа хомосексуалне оријентације показују да наше друштво гаји извесне предрасуде према хомосексуалцима као мањинској групи, што се у структури лексичког значења може представити евалутивно-емотивним компонентама типа „лоше је“, „не толерише се“, „не допада ми се“, „не волим“. Тиме се још једном манифестује „опозиција *ми* – *они*“, која сугерише да постоји потреба културне заједнице да се и на нивоу лексике дистанцира од припадника друштвене групе чије особине сматра неприхватљивим.

И у вези са овом групом лексема можемо говорити о двострукој пејоративности – јединице којима се примарно именују особе на основу хомосексуалних склоности секундарно функционишу као погрдна имена за особе које не поседују такве склоности.

Конотативне семантичке компоненте које у структури лексичког значења носе информацију о негативном колективном вредновању именованог појма (особе) и презривом односу заједнице према том појму – омогућавају и развијање полисемантичке структуре лексеме *недер* у РСЈ: „презр. а. хомосексуалац. б. фиг. безвредна, презрења достојна особа (о мушкарцу)“. Семе колективне експресије представљају имплицитне компоненте појма „хомосексуалац“, њихово индуковање омогућава пренос имена са „мушкарца полно наклоњеног другом мушкарцу“ на „безвредног мушкарца достојног презрења“. На основу компоненцијалне анализе лексеме *недер* стичемо увид у то о којим је конотативним семама реч: [мушкарац полно наклоњен другом мушкарцу + то је, као што се зна, лоше + не волим хомосексуалце + осећам презир према истополно оријентисаним особама + то показујем тако што употребљавам погрдно име].

5. Закључне напомене

Пејоративна, презрива и погрдна лексика која је ексцерпирана за потребе овог истраживања показује да је српска културно-језичка заједница склона негативном вредновању припадника неких друштвених група. Вербална дискриминација, омаловажавање и погрдно именовање усмерени су према старијим особама, особама са каквим психофизичким недостатком или поремећајем у менталном развоју, затим према особама хомосексуалне оријентације, као и представницима мањинских етничких и верских група. У основи погрдног значења анализираних лексема препознајемо евалутивне и емотивне компоненте, мотивисане различитим културним стереотипима, предрасудама и генерализацијама које наше језичка заједница везује за особе именоване датим лексемама. Захваљујући системском проучавању пејоративне и презриве лексике могуће је испитивати вредносни систем наше друштвене заједнице, те самим тим стећи

како се негативна евалуација хомосексуалних склоности и презрив однос према припадницима друштвене заједнице који имају такве склоности манифестују у дефиницији именице *лезбијка* у РСАНУ: „жена ненормалних сексуалних склоности, усмерених према другим женама“.

увид у неке карактеристике језичке личности српског језика. Због тога ћемо овом типу лексема посветити пажњу и у нашим даљим истраживањима.

Литература

- Апресјан, Јо. Д. 2005. *Лексическа семантика (синонимическе средства језика)*. 2-ое издание. Избранные труды, том I. Москва: РАН.
- Гортан-Премк, Д. 2004. *Полисемја и организација лексичког система у српскоме језику*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Дешић, М. 1982. Експресивна лексика у српскохрватском језику. *Научни састанак слависта у Вукове дане* 11/2, 71–85.
- Драгићевић, Р. и др. 2005. *Асоцијативни речник српскога језика*. Београд: Београдска књига.
- Драгићевић, Р. 2007. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.
- Драгићевић, Р. 2011. *Вербалне асоцијације кроз српски језик и културу*. Београд: Друштво за српски језик и књижевност.
- Клајн, И. 2003. *Творба речи у савременом српском језику. Други део, Суфиксација и конверзија*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства – Институт за српски језик САНУ – Матица српска
- Кузьнецова, Э. В. 1989. *Лексикология русского языка*. Москва: Издательство „Высшая школа“.
- Ристић, С. 1994. Конотативни аспекти значења експресивне лексике. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику* XXXVII/1–2, 537–542.
- Ристић, С. 2000. Погрдни експресиви у часопису Скоротеча 1844. год. (социолингвистички и лингвокултуролошки аспекти). *Српски језик* V/1–2, 293–307.
- Ристић, С. 2004. *Експресивна лексика у српском језику*. Београд: Институт за српски језик САНУ.
- РЖ. Андрић, Д. 2005. *Двосмерни речник српског жаргона и жаргону сродних речи и израза*. 2. изд. Београд: Zepher Book World.
- РСМ. 1967–1976. *Речник српскохрватскога књижевног језика I–VI*. Нови Сад – Загреб: Матица српска – Матица хрватска.
- РСАНУ. 1959–. *Речник српскохрватског књижевног и народног језика I–XVIII*. Београд: САНУ.
- РСЈ. 2007. *Речник српскога језика*. Нови Сад: Матица српска.
- Телия, В. Н. 1986. *Конотативный аспект семантики номинативных единиц*. Москва: Наука.

Jovana Jovanović

PEJORATIVE NAMES FOR MEMBERS OF SOME MINORITY GROUPS IN THE SERBIAN LANGUAGE

Summary

The article indicates that there are some words in Serbian which have highly expressive pejorative meaning based on the collective notions, beliefs and prejudices of the Serbian people. Those pejorative names are being used to designate and qualify members of some minority groups on the basis of their ethnic or religious background, social and economic status, age, gender or sexual orientation. Our research also shows that collective national and cultural stereotypes are related to people with some physical defect, mental disorder, disability, illness or lack of intelligence. At the lexical level, pejoratives of this type express subjective evaluation (negative) as well as emotional attitude (disapproving), and their meaning is organized by several semantic components: the denotative component (which represents the objective characteristics of a person), the evaluative component (which represents how the cultural community values that characteristic) and the emotional component (which reflects speakers' feelings about the person from the society who has that characteristic). This points out that the pejoratives which are analyzed in this article have complex connotative meaning.

j.jovanovic85@gmail.com